

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**Навчальна програма
дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ”
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доцентом кафедри соціології *Т. О. Нельгою*

Затверджено на засіданні кафедри соціології (протокол № 9 від 15.05.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Нельга Т. О. Навчальна програма дисципліни “Соціологія праці” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 13 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Соціологія праці”, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сьогоднішня соціально-економічна ситуація в Україні ставить особливі вимоги до вивчення різних аспектів життя суспільства, нового економічного мислення та господарської культури. Майбутні соціологи і спеціалісти у галузі кадрового менеджменту мають розуміти соціальні аспекти ринкової економіки, вміти правильно оцінювати трудові ситуації. Навчальна програма дисципліни “Соціологія праці” певною мірою сприяє розв’язувати завдання підготовки кваліфікованих фахівців.

Мета курсу – сформувати у студентів професійний світогляд шляхом засвоєння нових знань із соціології праці. Він сприяє поглибити знання з таких дисциплін, як економічна соціологія, соціологія управління, історія соціології, соціологія освіти.

Соціологія праці є галузевою соціологічною дисципліною, що вивчає соціальні аспекти праці. У центрі її уваги перебувають соціально-трудова відносини, тому вивчення дисципліни передбачає наявність у студентів базових знань із загальної соціології, теорії економіки та соціальної психології.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН **дисципліни** **“СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ”**

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Предмет соціології праці
1	Соціологія праці як наука
2	Історія становлення і розвитку соціології праці як науки
	Змістовий модуль II. Основні напрями дослідження соціології праці
3	Трудова поведінка
4	Трудовий колектив
5	Трудова адаптація
6	Мотивація та стимулювання праці
7	Трудова мобільність і трудові міграції
8	Трудовий конфлікт

	Змістовий модуль III. Ринок праці та проблема зайнятості
9	Соціальні аспекти ринку праці
10	Соціологічний аналіз зайнятості
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ”

Змістовий модуль I. Предмет соціології праці

Тема 1. Соціологія праці як наука

Об'єкт, предмет соціології праці та її зв'язок з іншими дисциплінами. Завдання і категорії соціології праці. Праця як об'єкт наукового дослідження. Соціальна сутність праці. Поняття соціально-трудоких відносин. Основні види соціально-трудоких відносин. Засоби праці, предмет праці та засоби виробництва як основні елементи процесу праці. Поняття характеру та змісту праці. Види праці: фізична та розумова, творча та репродуктивна, проста та складна, управлінська та виконавча тощо.

Література [2; 8; 10; 11; 13; 18; 21; 23; 28; 30; 31; 33; 41; 43]

Тема 2. Історія становлення і розвитку соціології праці як науки

Формування соціології праці у західній соціологічній думці. Школа наукового менеджменту Ф. Тейлора. Теорія “людських відносин” Е. Мейо. Школа “соціальних систем”. “Соціальна інженерія” як сучасний напрям соціології праці. Становлення вітчизняної соціології праці у XIX – на початку XX ст. Розвиток соціології праці у післяжовтневий період (О. Гастев, Ф. Дунаєвський). Відродження соціології праці у 60-ті роки та основні напрями її дослідження. Соціологія праці у сучасній Україні.

Література [10; 11; 16; 18; 28; 37; 39; 42; 44]

Змістовий модуль II. Основні напрями дослідження соціології праці

Тема 3. Трудова поведінка

Поняття економічної та трудової поведінки. Види трудової поведінки: професійна, міграційно-мобільна, трудова поведінка в сфері освіти, трудова поведінка в сімейній сфері, підприємницька трудова поведінка, інноваційна трудова поведінка. Основні елементи інноваційної поведінки. Девіантна трудова поведінка та її причини. Типологізація трудової поведінки. Соціальний контроль як вид соціальної регуляції трудової поведінки. Види соціального контролю: зовнішній, взаємний та самоконтроль.

Література [1; 2; 11; 18; 21; 23–26; 28; 34; 36; 38; 40]

Тема 4. Трудовий колектив

Трудовий колектив як об'єднання робітників, які здійснюють спільну діяльність та мають спільну мету. Структура трудового колективу: професійно-кваліфікаційна, функціональна, демографічна та соціально-психологічна. Функції трудового колективу: виробнича, організаційна, соціального контролю, створення умов для самореалізації, виховна. Згуртованість як найважливіша соціологічна характеристика трудового колективу. Поняття соціально-психологічного клімату в трудовому колективі. Критерії класифікації трудових колективів: власності, видів праці, організаційних зв'язків, часу існування тощо.

Література [4; 5; 7; 10; 11; 14; 18; 20; 23; 28; 32]

Тема 5. Трудова адаптація

Поняття адаптації. Біологічна, психологічна та соціальна адаптація. Соціальна адаптація як взаємодія людини із соціальним середовищем. Трудова адаптація як встановлення зв'язків робітника з усіма сферами підприємства. Види трудової адаптації: професійна, організаційна, культурно-побутова, соціально-психологічна, матеріально-побутова. Стадії трудової адаптації: ознайомлення, пристосування, асиміляція, ідентифікація. Трудова дезадаптація та її причини.

Література [4–6; 18; 19; 25; 26; 28]

Тема 6. Мотивація та стимулювання праці

Визначення понять “потреба”, “інтерес”, “цінність”, “мотив” та “мотивація”. Види мотивів трудової діяльності: домінуючі та фонові, рангові, реальні, демонстративні та захисні. Змістовні теорії мотивації: ієрархія потреб за А. Маслоу, модель Д. Мак-Клелланда. Процесуальні теорії мотивації: теорія очікувань та теорія справедливості. Поняття стимулювання праці. Матеріальне стимулювання та матеріальні стимули: грошові та негрошові. Заробітна плата та її функції: відтворююча, регулююча, стимулююча та соціальна. Нематеріальне стимулювання та нематеріальні стимули: оцінка праці, формування атмосфери змагання, система соціально-статусних винагород, гуманізація праці (поліпшення фізичних умов праці, збагачення змісту праці та демократизація управління).

Література [1; 2; 5; 6; 12; 13; 15; 18; 23; 25; 28; 29; 31; 38; 41]

Тема 7. Трудова мобільність і трудові міграції

Поняття соціальної мобільності та її види: вертикальна та горизонтальна. Трудова мобільність як переміщення робітника у трудовій сфері. Фактори трудової мобільності: соціально-економічні, соціально-культурні, освіта та її доступність, вік та стаж роботи, сімейні обставини. Плинність, стабільність та усталеність кадрів. Професійна орієнтація та її складові: просвіта, консультація, відбір, переорієнтація тощо. Поняття трудової кар’єри та її види: бюрократична, професійна та ділова. Трудові міграції як територіальні переміщення працівників. Види трудової міграції: міждержавна, внутрішньодержавна, постійна та тимчасова, циклічна, маятникова, місцева. Соціальні наслідки міграції.

Література [8; 11; 17; 18; 22; 23; 27; 28; 30; 31; 38; 45]

Тема 8. Трудовий конфлікт

Поняття соціального та трудового конфлікту. Учасники трудового конфлікту. Позитивні та негативні функції трудового конфлікту. Основні види трудових конфліктів: відкриті, приховані; антагоністичні, компромісні; зatoryжні, швидкоплинні та ін. Передконфліктна, конфліктна та післяконфліктна стадії трудового конфлікту. Основні причини конфліктів у трудових колективах та організаціях. Способи

вирішення трудових конфліктів. Методи запобігання конфліктам у трудових колективах.

Література [2–4; 6; 11; 14; 18; 28; 32; 33; 35; 38; 41]

Змістовий модуль III. Ринок праці та проблема зайнятості

Тема 9. Соціальні аспекти ринку праці

Поняття ринку праці та його загальна характеристика. Сегментація ринку праці та її причини (освіта та кваліфікація, гендерна та вікова дискримінація, місце проживання). Структура ринку праці: попит і пропозиція робочої сили, кон'юнктура та інфраструктура ринку праці. Основні характеристики робочої сили: освіта, кваліфікація, компетентність тощо. Освіта як економічна цінність та умова професійної самореалізації. Людський капітал та його елементи.

Література [2; 8; 9; 11–13; 18; 22; 28; 38]

Тема 10. Соціологічний аналіз зайнятості

Поняття зайнятості. Види зайнятості: повна, гнучка (неповна, вторинна, тимчасові та випадкові роботи). Зайнятість у домашньому господарстві. Нерегламентована зайнятість та її основні напрями. Підприємницька праця як форма самозайнятості. Відчуження праці у сучасному суспільстві. Творча праця як фактор подолання відчуження праці. Безробіття та його види: фрикційне, вимушене, приховане, структурне, технологічне та ін. Безробіття в Україні. Соціальні наслідки безробіття.

Література [2; 8; 9; 11–13; 18; 22; 28; 38; 43]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет соціології праці.
2. Місце соціології праці серед інших суспільних наук.
3. Категорії соціології праці.
4. Соціально-трудові відносини та їх види.
5. Поняття праці та її соціальна сутність.
6. Елементи процесу праці.
7. Характер та зміст праці.
8. Види праці.
9. Творча та розумова праця.
10. Теорія наукового менеджменту Ф. Тейлора.

11. Школа “людських відносин” Е. Мейо.
12. Школа “соціальних ситем”.
13. Становлення і розвиток соціології праці в Україні.
14. Основні завдання соціології праці на сучасному етапі.
15. Поняття економічної та трудової поведінки.
16. Види трудової поведінки.
17. Професійна трудова поведінка.
18. Міграційно-мобільна трудова поведінка.
19. Підприємницька трудова поведінка.
20. Основні характеристики інноваційної трудової поведінки.
21. Причини девіантної трудової поведінки.
22. Типологізація трудової поведінки.
23. Соціальний контроль як засіб регуляції трудової поведінки.
24. Види соціального контролю.
25. Поняття трудового колективу.
26. Структура трудового колективу.
27. Функції трудового колективу.
28. Виховна функція трудового колективу.
29. Типи трудових колективів.
30. Морально-психологічний клімат у трудовому колективі.
31. Згуртованість трудового колективу.
32. Сутність соціальної адаптації.
33. Основні види трудової адаптації.
34. Професійна адаптація.
35. Організаційна адаптація.
36. Соціально-психологічна адаптація.
37. Культурно-побутова адаптація.
38. Трудова дезадаптація та її причини.
39. Етапи трудової адаптації.
40. Основні компоненти мотивації праці.
41. Потреби та інтереси як компоненти трудової мотивації.
42. Цінності та ціннісні орієнтації.
43. Мотиви та їх види.
44. Поняття мотивації праці.
45. Основні сучасні теорії мотивації праці.
46. Змістовні теорії мотивації: ієрархія потреб за А. Маслоу.
47. Змістовні теорії мотивації: теорія Д. Мак-Клелланда.
48. Процесуальні теорії мотивації: теорія очікувань.
49. Процесуальні теорії мотивації: теорія справедливості.

50. Поняття стимулювання праці.
51. Матеріальне стимулювання.
52. Заробітна плата та її функції.
53. Грошові та негрошові стимули.
54. Нематеріальне стимулювання та його види.
55. Гуманізація праці як засіб підвищення ефективності праці.
56. Мотивація та стимулювання праці в умовах ринкової економіки.
57. Соціальна мобільність та її види.
58. Трудова мобільність та її причини.
59. Професійна орієнтація та її складові.
60. Професійна переорієнтація у сучасних умовах.
61. Поняття трудової кар'єри.
62. Види трудової кар'єри.
63. Плинність, стабільність та усталеність кадрів.
64. Поняття трудової міграції.
65. Види трудових міграцій.
66. Основні причини та соціальні наслідки трудових міграцій.
67. Поняття соціального та трудового конфлікту.
68. Функції трудового конфлікту.
69. Види трудових конфліктів.
70. Основні причини трудових конфліктів.
71. Стадії трудового конфлікту.
72. Розв'язання трудових конфліктів.
73. Поняття зайнятості.
74. Основні види зайнятості.
75. Гнучка зайнятість.
76. Підприємництво як вид самозайнятості.
77. Нерегламентована зайнятість та її напрями.
78. Зайнятість у домашньому господарстві.
79. Поняття ринку праці.
80. Загальна характеристика ринку праці.
81. Основні елементи ринку праці.
82. Робоча сила та її характеристики.
83. Попит та пропозиція робочої сили.
84. Роль освіти у підвищенні якості робочої сили.
85. Поняття людського капіталу.
86. Інвестиції у людський капітал.
87. Сегментація ринку праці.

88. Причини сегментації ринку праці.
89. Відчуження праці та шляхи його подолання.
90. Безробіття та його види.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Афонин А. С.* Основы мотивации труда: организационно-экономические аспекты. — К., 1994.
2. *Бабосов Е. М.* Экономическая социология: Вопросы и ответы. — Минск, 2004.
3. *Беззубко Л. В.* Управління трудовими конфліктами: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2004.
4. *Беленький В. Х.* Трудовой коллектив как социальный субъект. — Красноярск, 1990.
5. *Васильев В. В.* Система адаптації робітників до професійної діяльності. — Дніпропетровськ, 1999.
6. *Васильев В. В., Мокряк В. Л.* Соціологічний моніторинг трудової діяльності: Навч. посіб. — Дніпропетровськ, 2001.
7. *Воспитательный потенциал трудового коллектива / К. К. Грищенко, Н. А. Сакада, А. А. Ручка и др.).* — К.: Наук. думка, 1990.
8. *Гіденс Е.* Соціологія. — К.: Основи, 1999.
9. *Гришнова О. А.* Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. — К.: Знання, 2001.
10. *Дворецкая Г. В., Махнорылов Р. П.* Социология труда. — К.: Высш. шк. 1990.
11. *Дворецька Г. В.* Соціологія праці. — Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2001.
12. *Дмитренко Г. А., Шарапатова Е. А., Максименко Т. М.* Мотивация и оценка персонала: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2002.
13. *Дорин А. В.* Экономическая социология. — Минск, 1997.
14. *Кириченко А. А.* Социально-экономическое развитие трудового коллектива. — К.: Политиздат, 1986.
15. *Колот А. М.* Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Навч. посіб. — К., 1998.
16. *Кравченко А. И.* Классики социологии менеджмента: Ф. Тейлор, А. Гастев. — СПб., 1998.
17. *Лібанова Е. М.* Ринок праці: Навч. посіб. — К., ЦНЛ, 2003.
18. *Лукашевич Н. П.* Социология труда. — К.: МАУП, 2001.

19. *Лукашевич Н. П.* Производственная адаптация как элемент трудовой карьеры работника. — К., 1989.
20. *Максимов Б. И.* Трудовые коллективы, рабочее движение и профсоюзы в процессе трансформации. — СПб.: Наука, 2001.
21. *Маркович Данило Ж.* Социология труда: Учебник. — М., 1987.
22. *Мімандусова Г.* Ринок праці в Україні: тенденції та перспективи (соціально-економічний аналіз). — К., 1999.
23. *Огаренко В. М., Малахова Ж. Д.* Соціологія праці: Навч. посіб. — Запоріжжя, 2005.
24. *Патрушев В. Д., Калмакан Н. А.* Удовлетворенность трудом. — М.: Наука, 1993.
25. *Пилипенко В. Е.* Социальная регуляция трудового поведения (социологический анализ). — К.: Наук. думка, 1999.
26. *Полторак В. А.* Социология, социология труда и управления: Конспект лекций. — К.: Арт-Пресс, 1997.
27. *Профессиональная ориентация как детерминанта карьеры личности. Школа профессионального самоопределения: Учеб. пособие.* — Донецк: Норд-Пресс, 2006.
28. *Ромашов О. В.* Социология труда. — М., Гардарики, 2001.
29. *Симоненко Н. Н.* Экономика и социология труда: Учеб. пособие. — Комсомольск-на-Амуре, 2001.
30. *Смелзер Н.* Социология. — М., 1994.
31. *Соколова Г. Н.* Социология труда. — Минск, 2000.
32. *Соколова Г. Н.* Труд и профессиональная культура: опыт социологического исследования. — Минск, 1980.
33. *Соціологія: словник термінів і понять.* — К.: Кондор, 2006.
34. *Титарчук М. О.* Трудова поведінка молоді за умов ринкової економіки. — К.: СтилоС, 1998.
35. *Тюрина В. А., Ващенко И. В.* Виды конфликтов: Учеб. пособие. — К., 1998.

Додаткова

36. *Афонин А. С.* Трудовое поведение: социолого-экономический анализ. — К., 1991.
37. *Вебер М.* Протестантская этика и дух капитализма // М. Вебер. Избранные произведения. — М.: Прогресс, 1990.
38. *Генкин Б. М.* Экономика и социология труда: Учебник — М.: Норма, 2001.

39. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. — М.: Канон, 1996.
40. Замфир Кэтэлин. Удовлетворенность трудом: мнение социолога. — М.: Политиздат, 1983.
41. Здравомыслов А. Г. Человек и его работа в СССР и после: Учеб. пособие. — М.: Аспект Пресс, 2003.
42. Зомбарт В. Этюды по истории духовного развития современного экономического человека. — М.: Наука, 1994.
43. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире. — М.: Наука, 1998.
44. Маркс К. Капитал. — Собр. соч. — Т. 23–25.
45. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. — М.: Политиздат, 1992.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Соціологія праці”	3
Зміст дисципліни “Соціологія праці”	4
Питання для самоконтролю.....	7
Список літератури.....	10

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>О. М. Коваленко</i>
Комп’ютерне верстання	<i>О. А. Варваріна</i>

Зам. № ВКЦ-4201

Формат 60 84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*